

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
W LICEUM I TECHNIKUM
– ZAKRES PODSTAWOWY

7 MINILEKCJI OBYWATELSKICH

**materiały zawarte w niniejszej lekcji mogą
być wykorzystywane lub rozpowszechniane
jedynie w celach edukacyjnych
oraz wyłącznie
z notą o prawach autorskich
i ze wskazaniem źródła**

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

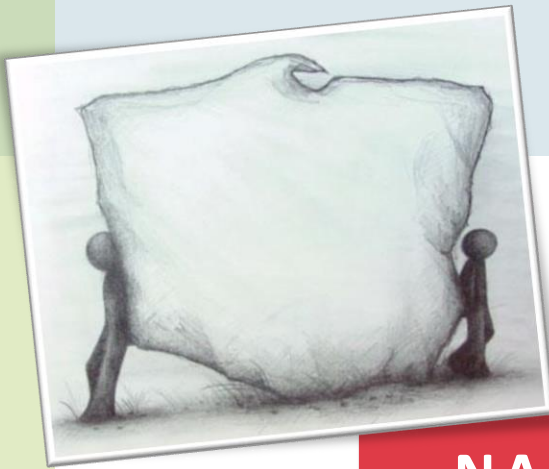

LEKCJA 5

TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

NA TEJ LEKCJI:

- wyjaśnisz, jak powoływany jest w Polsce rząd
- przedstawisz skład i kompetencje Rady Ministrów
- wyjaśnisz, co to jest konstruktywne wotum zaufania oraz wotum nieufności
- opisziesz, jak działa administracja publiczna w Polsce

SŁOWNICZEK OBYWATELSKI

- rząd (gabinet) • premier • minister resortowy • minister bez teki • budżet państwa • procedura trzech kroków • wotum zaufania • konstruktywne wotum nieufności • administracja publiczna • administracja rządowa •

TRÓJPODZIAŁ WŁADZY:

PRZYPOMNIJ SOBIE

” Tylko demokratyczny rząd może zapewnić maksimum możliwości jednostkom, by same decydowały o swoim losie, to znaczy żyły zgodnie z prawami, jakie same wybrały. ”

Robert Dahl (1915–2014), amerykański politolog i socjolog

GABINET PANA PREMIERA

SKŁAD RADY MINISTRÓW

PREMIERZY III RZECZYPOSPOLITEJ

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

JAKI MINISTER?

PYTANIA I ZADANIA

Czy znasz osoby, które wchodzi obecnie w skład gabinetu premiera (rządu)? Wypisz w zeszycie znane ci nazwiska ministrów, a brakujące uzupełnij. Aktualne informacje o składzie rządu znajdziesz na stronie internetowej: www.kprm.gov.pl

Mateusz Morawiecki
Prezes Rady Ministrów

Piotr Gliński
Wiceprezes Rady Ministrów, minister
kultury i dziedzictwa narodowego

Jacek Sasin
Wiceprezes Rady Ministrów, minister
aktywów państwowych

Jadwiga Emilewicz
Wiceprezes Rady Ministrów, minister
rozwoju

Andrzej Adamczyk
minister infrastruktury

Skład Rady Ministrów

- Rada Ministrów składa się z **premiera (prezesa Rady Ministrów)** i ministrów; w skład rządu mogą wchodzić też **wicepremierzy (wiceprezesi Rady Ministrów)**
- premier kieruje Radą Ministrów i reprezentuje rząd, ustala jego skład i program, koordynuje prace ministrów; jest też zwierzchnikiem administracji rządowej
- obok **ministrów resortowych**, kierujących jakimś resortem, występują też **ministrowie bez teki**, powoływani przez premiera do wykonania jakiś zadań
- ministrowie działają w podwójnej roli: jako członkowie rządu (**ciało kolegialne**) oraz szefowie resortów
- każdy minister ma do pomocy zastępców – sekretarza i podsekretarza stanu (zwanymi **wiceministrami**) oraz urzędników
- każde ministerstwo podzielone jest na **departamenty** zajmujące się określonymi zadaniami, na czele których stoją **dyrektorzy**.

Art. 147. 1. Rada Ministrów składa się z Prezesa Rady Ministrów i ministrów.

2. W skład Rady Ministrów mogą być powoływani wiceprezesi Rady Ministrów.

3. Prezes i wiceprezes Rady Ministrów mogą pełnić także funkcję ministra.

4. W skład Rady Ministrów mogą być ponadto powoływani przewodniczący określonych w ustawach komitetów.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Skład Rady Ministrów

Mateusz Morawiecki

Prezes Rady
Ministrów

- minister spraw zagranicznych
- minister obrony narodowej
- minister spraw wewnętrznych i administracji
- minister rozwoju
- minister finansów
- minister infrastruktury
- minister aktywów państwowych
- minister gospodarki morskiej i żeglugi śródlądowej
- minister rolnictwa i rozwoju wsi
- minister funduszy i polityki regionalnej
- minister do spraw Unii Europejskiej
- minister zdrowia
- minister środowiska
- minister klimatu
- minister sprawiedliwości
- minister sportu
- minister edukacji narodowej
- minister nauki i szkolnictwa wyższego
- minister kultury i dziedzictwa narodowego
- minister rodziny, pracy i polityki społecznej
- minister cyfryzacji

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

PIERWSZE POSIEDZENIE

D R A M A

Zapraszamy was teraz na posiedzenie rządu. Wylosujcie osoby, które grać będą rolę premiera oraz członków Rady Ministrów. Pozostali uczniowie mogą odegrać rolę dziennikarzy, którzy przygotowują się do pierwszej konferencji prasowej nowego rządu. Niech każdy wybierze sobie stację telewizyjną lub gazetę, którą chce reprezentować.

Premier otwiera posiedzenie rządu, przedstawia wszystkich ministrów, a następnie kolejni ministrowie wyjaśniają, jakiej sprawie należącej do kompetencji ich resortu chcieliby poświęcić najwięcej uwagi (wypowiedzi muszą być krótkie – jedno, dwa zdania). Jeśli wystarczy wam czasu, możecie na koniec urządzić krótką konferencję prasową, na której dziennikarze będą mogli zadać przygotowane wcześniej pytania.

Posiedzenia Rady Ministrów odbywają się raz w tygodniu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w Alejach Ujazdowskich w Warszawie (na zdjęciu). Sprawdź w Biuletynie Informacji Publicznej, jaki będzie porządek obrad najbliższego posiedzenia rządu. Które z omawianych spraw mogą cię bezpośrednio dotyczyć?

Art. 148. Prezes Rady Ministrów:

- 1) reprezentuje Radę Ministrów,
- 2) kieruje pracami Rady Ministrów,
- 3) wydaje rozporządzenia,
- 4) zapewnia wykonywanie polityki Rady Ministrów i określa sposoby jej wykonywania,
- 5) koordynuje i kontroluje pracę członków Rady Ministrów,
- 6) sprawuje nadzór nad samorządem terytorialnym w granicach i formach określonych w Konstytucji i ustawach,
- 7) jest zwierzchnikiem służbowym pracowników administracji rządowej.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

PREMIERZY

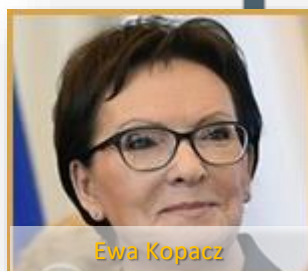
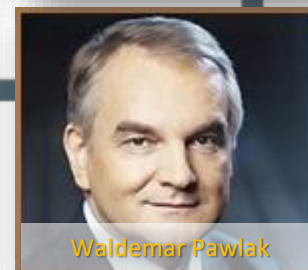
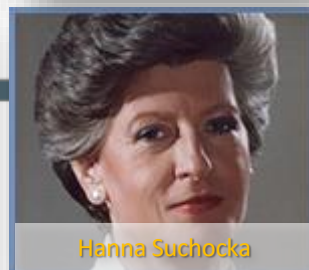
PYTANIA I ZADANIA

Spośród niżej wymienionych polityków wybierz tych, którzy przed Mateuszem Morawieckim piastowali urząd premiera w III Rzeczypospolitej, i ułóż ich nazwiska w kolejności chronologicznej. Zwróć uwagę, że jeden z polityków sprawował tę funkcję dwukrotnie.

Władysław Bartoszewski, Marek Belka, Jan Krzysztof Bielecki, Jerzy Buzek, Włodzimierz Cimoszewicz, Aleksander Hall, Bronisław Geremek, Jarosław Kaczyński, Ewa Kopacz, Kazimierz Marcinkiewicz, Tadeusz Mazowiecki, Leszek Miller, Józef Oleksy, Jan Olszewski, Waldemar Pawlak, Hanna Suchocka, Beata Szydło, Donald Tusk, Lech Wałęsa, **Mateusz Morawiecki**.

1989

PREMIERZY III RZECZYPOSPOLITEJ

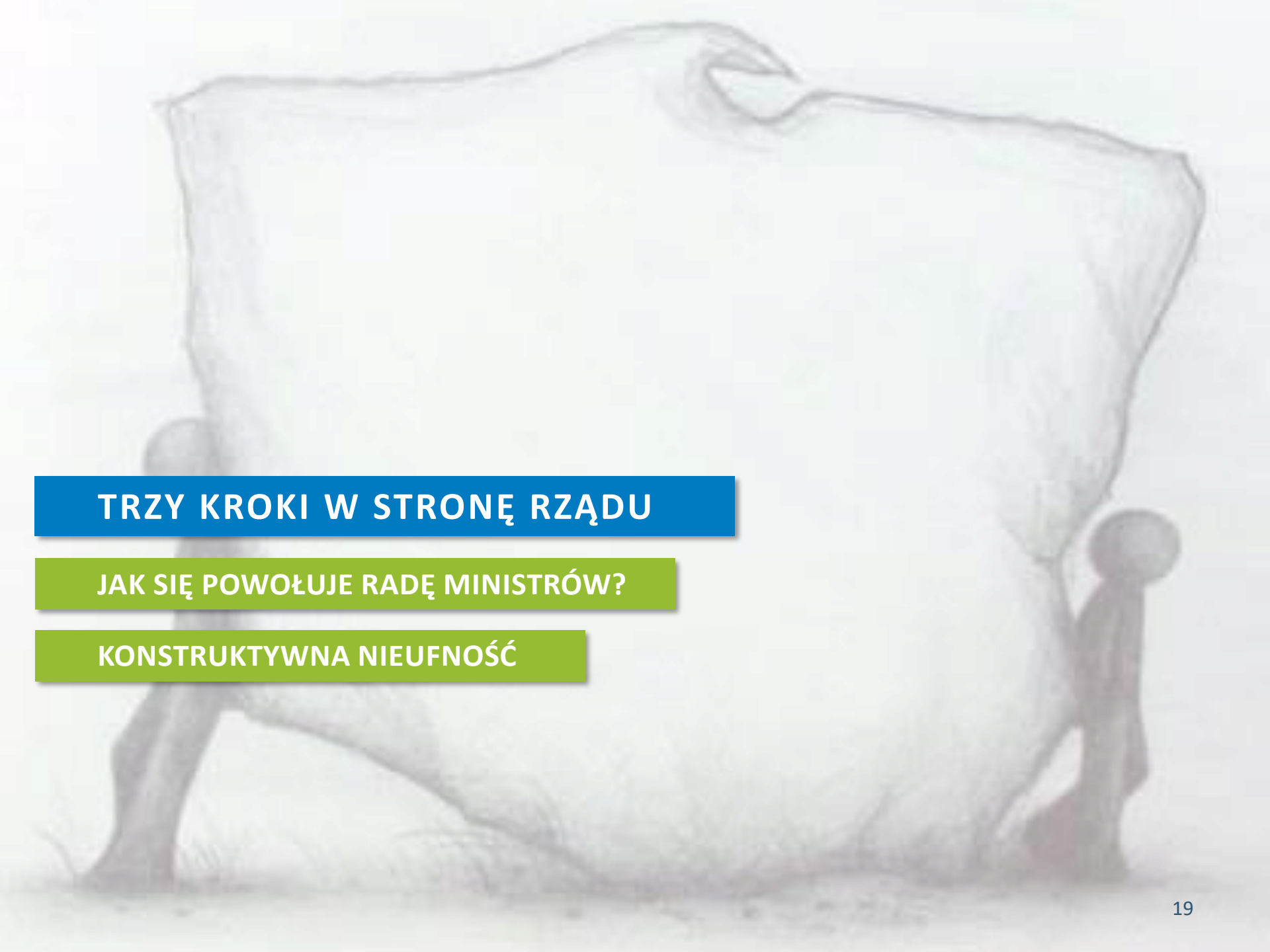

2020

Tadeusz Mazowiecki (1927–2013), polityk, publicysta. Gdy obejmował urząd premiera, w wystąpieniu przed Sejmem 24 sierpnia 1989 roku mówił: „Chcę utworzyć rząd zdolny do działania dla dobra społeczeństwa, narodu i państwa. Będzie to rząd koalicji na rzecz gruntownej reformy państwa”. Na zdjęciu: premier na spotkaniu z młodzieżą w szkole, 2013 rok.

TRZY KROKI W STRONĘ RZĄDU

JAK SIĘ POWOŁUJE RADĘ MINISTRÓW?

KONSTRUKTYWNA NIEUFNOŚĆ

Jak powołuje się Radę Ministrów?

1

KROK PIERWSZY

Prezydent desygnuje premiera, a na jego wniosek powołuje Radę Ministrów w ciągu 14 dni od pierwszego posiedzenia Sejmu lub przyjęcia dymisji Rady Ministrów. W ciągu 14 dni od powołania Rady Ministrów premier przedstawia Sejmowi program działania z wnioskiem o wotum zaufania. Wymaga ono bezwzględnej większości głosów.

2

KROK DRUGI

Jeśli NIE, to Sejm ma 14 dni na wybór premiera oraz Rady Ministrów bezwzględną większością głosów. Gdy tak się stanie, nowy rząd zostaje zaprzysiężony przez prezydenta.

3

KROK TRZECI

Jeśli NIE, to prezydent wyznacza nowego premiera, który musi uzyskać wotum zaufania Sejmu, tym razem wystarczy do tego zwykła większość głosów.

Jeśli NIE, to prezydent jest zobowiązany rozwiązać Sejm.

Nadzwyczajne sytuacje wymagają zastosowania nadzwyczajnych środków — najczęściej rozszerzenia kompetencji rządu oraz wprowadzenia odmiennych zasad jego funkcjonowania. Na zdjęciu: posiedzenie Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego pod przewodnictwem premiera Mateusza Morawieckiego w czasie pandemii COVID-19, 11 maja 2020 rok. © Krystian Maj/KPRM

Konstruktywna nieufność

Rada Ministrów może zostać odwołana przez prezydenta:

- na skutek **nieuchwalenia wotum zaufania** dla rządu przez Sejm
- na skutek uchwalenia przez Sejm **wotum nieufności**
- premier może również ustąpić z własnej inicjatywy (jest to równoznaczne z dymisją całego gabinetu), a **obowiązkowo składa dymisję** w dniu pierwszego posiedzenia nowo wybranego Sejmu
- w Polsce obowiązuje **konstruktywne wotum nieufności** – odwołanie rządu musi być powiązane ze wskazaniem nowego premiera.

WOTUM ZAUFANIA –
wyrażenie przez Sejm
w głosowaniu poparcia dla
rządu.

WOTUM NIEUFNOŚCI –
wycofanie przez Sejm
poparcia dla rządu,
skutkujące jego dymisją.

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

ŹŁE SIĘ DZIEJE

PYTANIA I ZADANIA

Wyobraź sobie, że dopiero co wybrany Sejm nie jest w stanie wyłonić rządu. Jak myślisz, czy jeśli zostanie rozwiązany, to nowe wybory coś zmienią, czy obywatele zagłosują na inne ugrupowania? Jakie czynniki mogą mieć na to wpływ?

JAK RZĄDZI RZĄD?

KOMPETENCJE RADY MINISTRÓW

RZĄD I ADMINISTRACJA

STRUKTURA ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

Art. 146. 1. Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Do Rady Ministrów należą sprawy polityki państwa nie zastrzeżone dla innych organów państwowych i samorządu terytorialnego.

3. Rada Ministrów kieruje administracją rządową.

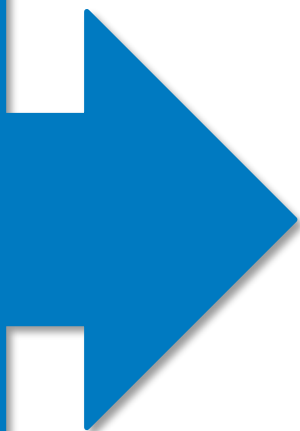
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Kompetencje Rady Ministrów

RADA MINISTRÓW

prowadzi bieżącą
politykę państwa
(wewnętrzną
i zagraniczną)

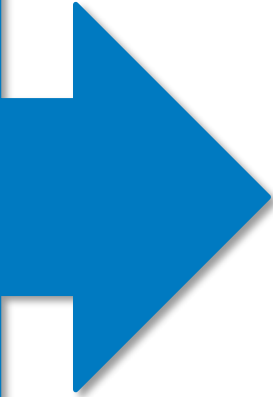
- zapewnia wykonanie ustaw
- przygotowuje własne projekty ustaw
- wydaje rozporządzenia
- koordynuje i kontroluje pracę organów administracji rządowej
- chroni interesy Skarbu Państwa
- uchwala budżet państwa
- zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne państwa oraz porządek publiczny
- sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi
- zawiera umowy międzynarodowe
- sprawuje kierownictwo w dziedzinie obronności kraju

Źródło: Opracowano na podstawie
Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku.

Rząd i administracja

RZĄD

koordynuje
i kontroluje pracę
organów
administracji
rządowej

ADMINISTRACJA

- administrację publiczną tworzą wszystkie instytucje i urzędy, których zadaniem jest bezpośrednie, praktyczne zarządzanie podstawowymi dziedzinami życia społecznego
- w Polsce administracja publiczna dzieli się na **rządową** i **samorządową**
- administracja rządowa ma dwa poziomy: **centralny** (który stanowi sam rząd) i **wojewódzki**
- administrację samorządową tworzą wzajemnie niezależne władze samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich

Źródło: Opracowano na podstawie
Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku.

STRUKTURA ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

zespólna (ogólna)
podlega bezpośrednio premierowi

wojewoda

urząd wojewódzki

- Policja
- Państwowa Straż Pożarna
- Kuratorium Oświaty
- Inspekcja Farmaceutyczna
- Inspekcja handlowa
- Inspekcja Ochrony Środowiska
- Inspekcja Weterynaryjna
- Służba Ochrony Zdrowia i in.

niezespólna (specjalna)
podlega odpowiednim ministrom

- izby skarbowe
- administracja wojskowa (sztaby, komendy uzupełnień)
- urzędy celne
- urzędy statystyczne
- urzędy morskie
- inspektoraty żeglugi morskiej
- inspektoraty żeglugi śródlądowej
- urzędy górnicze
- Straż Graniczna
- urzędy miar
- urzędy probiernicze
- państwowi graniczni inspektorzy sanitarni i in.

Źródło: Opracowano na podstawie Ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie.

Kancelaria Rady Ministrów pomaga premierowi w organizacji pracy rządu i administracji rządowej. Na zdjęciu: w 100. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, budynek Kancelarii Prezesa Rady Ministrów rozbłysnął biało-czerwonymi światłami, 11 listopada 2018 r.

5. TRUDNA SZTUKA RZĄDZENIA

MINILEKCJA OBYWATELSKA

CZY ZNASZ SWOJĄ WŁADZĘ?

PRACA ZESPOŁOWA

Podzielcie się na cztery zespoły (A, B, C, D). Waszym zadaniem będzie opracowanie zestawu 10 pytań sprawdzających znajomość instytucji i osób sprawujących władzę w naszym kraju. Mogą to być zarówno pytania dotyczące ustroju (np. co jest najwyższym prawem w Polsce?), jak i konkretnych stanowisk (np. kto pełni obecnie funkcję Marszałka Sejmu lub Rzecznika Praw Obywatelskich?), jednak powinny dotyczyć rzeczy naprawdę podstawowych. Wymieńcie się między sobą pytaniami i aby je przetestować, spróbujcie na nie sami odpowiedzieć (grupa A wymienia się z grupą B, a C – z D). Odrzućcie pytania zbyt łatwe i zbyt trudne, a także te źle sformułowane, a z najlepszych stwórzcie jeden 10–15-punktowy kwestionariusz, za pomocą którego możecie przeprowadzić anonimowe badanie znajomości ustroju wśród młodych mieszkańców swej miejscowości.

Problemy polskiej oświaty leżą w kompetencji Ministerstwa Edukacji Narodowej. Wiele jednak zależy od organów prowadzących przedszkola i szkoły, dyrektorów i dyrektorek, nauczycieli i nauczycielek, jak również samych uczniów i ich rodziców. Podaj przykłady spraw, w których decydują te instytucje i osoby.

Na zdjęciu: Konferencja z udziałem ministrów Marka Zagórskiego i Dariusza Piontkowskiego, 11 maja 2020 rok.

WARTO ZAPAMIĘTAĆ

RZĄD (RADA MINISTRÓW) – główny organ władzy wykonawczej. W skład rządu wchodzi ministrowie resortowi i ministrowie bez teki, a na czele rządu stoi premier.

WOTUM ZAUFANIA – wyrażenie przez Sejm w głosowaniu poparcia dla rządu.

WOTUM NIEUFNOŚCI – wycofanie przez Sejm poparcia dla rządu, skutkujące jego dymisją. W Polsce obowiązuje konstruktywne wotum nieufności – odwołanie rządu musi być powiązane ze wskazaniem nowego premiera.

ADMINISTRACJA PUBLICZNA – tworzą ją wszystkie instytucje i urzędy, których zadaniem jest bezpośrednio, praktyczne zarządzanie różnymi dziedzinami życia społecznego. W Polsce administrację publiczną dzielimy na rządową i samorządową. Administracja rządowa ma dwa poziomy: centralny (rząd) i wojewódzki (wojewodowie). Administrację samorządową tworzą wzajemnie niezależne organy wykonawcze samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich.

PODSUMOWANIE

ADMINISTRACJA RZĄDOWA

- ZESPOLONA (OGÓLNA)
- NIEZESPOLONA (SPECJALNA)

RZĄD

- PREMIER
- WICEPREMIERZY
- MINISTROWIE

WŁADZA WYKONAWCZA

KOMPETENCJE:

ZAPEWNIĄ WYKONANIE USTAW
PRZYGOTOWUJE PROJEKTY USTAW
WYDAJE ROZPORZĄDZENIA
KOORDYNUJE I KONTROLUJE PRACĘ
ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ
UCHWALA PROJEKT BUDŻETU, CHRONI
INTERESY SKARBU PAŃSTWA
ZAPEWNIĄ BEZPIECZEŃSTWO ZEWNĘTRZNE
I WEWNĘTRZNE ORAZ PORZĄDEK
PUBLICZNY
ZAWIERA UMOWY MIĘDZYNARODOWE
SPRAWUJE OGÓLNE KIEROWNICTWO
W DZIEDZINIE OBRONNOŚCI KRAJU

- POWOŁANIE RZĄDU:
PROCEDURA TRZECH
KROKÓW
- WOTUM ZAUFANIA
- KONSTRUKTYWNE
WOTUM ZAUFANIA

Centrum Edukacji Obywatelskiej prowadzi obszerny serwis internetowy dla nauczycieli i uczniów zainteresowanych tematyką społeczną, polityczną i prawną:

koss.ceo.org.pl/wos-do-liceum-i-technikum

Grafika i ikonka masek: Agnieszka Czyżowska-Nyka

Rysunki: Julian Bohdanowicz

Ikonki: Maja Rozbicka

Opracowanie prezentacji: Dorota Nawalany

W prezentacji wykorzystano rysunek nadesłany na konkurs „Młodzieżowe logo Polski”, organizowany przez CEO w ramach programu „Moja Polska”

Autorzy tekstów :

Łukasz Pawłowski, Tomasz Merta, Alicja Pacewicz, Aleksander Pawlicki

Źródła tekstów:

Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy. Część 1, Warszawa 2019 (nr dopuszczenia: 1031/1/2019) oraz podręczniki do WOS-u i materiały edukacyjne CEO

Źródła ilustracji:

Kancelaria Premiera Rady Ministrów: Kinga Górską (s. 12), Krystian Maj (s. 14, 21, 31), Grzegorz Rogiński (s. 29); Tomasz Kwiręg (s. 18); Wikipedia Commons (s. 17)

© Centrum Edukacji Obywatelskiej,
Warszawa 2020